

USA mot Kina i Sørkinahavet

Washington flytter soldater fra Irak til Australia. Der skal de passe på Kina.

ANALYSE
Stein Tønnesson

For 33 år siden anerkjente USA Folkerepublikken Kina og inviterte Kinas nye leder Deng Xiaoping til Washington. Dongs nye Kina ble en alliert i stedet for en trussel. President Jimmy Carter kunne dermed konsentrere seg om den iranske trussel i Gulfen og den sovjetiske i Afghanistan. Når amerikanerne nå reduserer sin tilstedeværelse i Gulfen og Afghanistan mens de oppretter en ny marinebase i Darwin på nordkysten av Australia, er ringen sluttet. USA er i ferd med å flytte sitt strategiske fokus tilbake til Øst-Asia for å stagge Kinas økende makt.

I den økende maktkampen mellom USA og Kina spiller Sørkinahavet en nøkkelrolle. Det er blitt klodens mest trafikkerte vannvei. Åtte av verdens ti største containerhavner ligger i eller rundt dette havet, som er omkranset av Kina, Taiwan, Filippinene, Malaysia, Brunei og Vietnam. Tankskip fra Gulfen seiler i kø gjennom Malakka-stredet og opp langs Kinas kyst med brensel til verdens verksteder. Kina har bygget en moderne ubåtbase sør på Hainan-øya, har skaffet seg sitt første hangarskip og har rustet opp kystvakt og fiskerioppsyn. Både nabolandene og den amerikanske marinen føler seg truet.

Sørkinahavet utgjør en minst like vanskelig havrettslig utfordring som Arktis. Sørkinahavet er bare så mye viktigere. Fiskeriene tilfører proteiner til noen av verdens tettest befolkede samfunn. Korallrevenes arts mangfold er truet av militære aktiviteter og illegale fiskemetoder. Faren for at de militære gjemselslekene under havet skal skape farlige episoder, øker for hver ny ubåt som blir bygget eller importert.

Kampen om Sørkinahavet handler om marinemakt, fri skipsfart, fisk, olje og nasjonal prestisje. Frykten i Kinas naboland toppet seg i mai-juni i år da kinesiske fartøyer to ganger kuttet kablene på skip som gjorde seismiske undersøkelser av havbunnen på Vietnams kontinentalsokkel. Et av skipene som fikk kabelen kuttet, var det norske Veritas Viking II. Kort før hadde Kina forsøkt å hindre filippinsk oljeleting.

Kinesiske fartøyer forsøkte også å håndheve et fiskeforbud i områder som Filippinene og Vietnam regner for sine. I ukevis var filippinske medier i harnisk mens vietnamesiske demonstranter ropte slagord foran Kinas ambassade i Hanoi. Sammen greide Vietnam og Filippinene å vekke amerikansk opinion. Kongressen vedtok en resolusjon mot Kina.

De viktigste: USAs president Barack Obama og hans kinesiske kollega Hu Jintao møttes i Indonesia 19. november i et forsøk på å dempe det økte spenningsnivået mellom stormaktene. FOTO: SCANPIX

Filippinerne angrer i dag på at de stengte USAs baser i landet i 1991.

Seks land slåss om småøyer, korallrev og fiskebanker i Sørkinahavet. Paraceløyene er under kinesisk okkupasjon. Vietnam gjør krav på dem, men kommer aldri til å få dem tilbake. Da Kina tok de sørlige Paraceløyene fra Sør-Vietnam i 1974, svarte Saigon med å okkupere flere øyer i Spratlygruppen. Nord-Vietnam overtok dem da Sør-Vietnam falt i 1975. De fleste av Spratlyøyene er i dag enten under vietnamesisk eller filippinsk okkupasjon, men Taiwan sitter på den største av dem, som er 400 meter bred og 1400 meter lang. Malaysia okkuperer tre.

Kina har ingen øyer, men har satt opp sementbygg på rev som er under havets overflate ved høyvann. Dermed oppfyller de ikke havrettens krav til øystatus. Da Kina ankom området i 1987, var alle de 30-40 øyene allerede okkupert av andre. Vietnam prøvde i mars 1988 å forhindre at Kina tok kontroll over et rev som lå i nærheten av en vietnamesisk-okkupert øy. Det kostet 60-70 vietnamesere livet.

Vietnam, Kina og Taiwan gjør krav på alle Spratlyøyene. Folkerepublikken Kina og Republikken Kina (Taiwan) har i bunn og grunn det samme kravet. Forholdet mellom Taiwan og Kina er for tiden godt og vil trolig forbli bra hvis Guomindang-partiets Ma Ying-jeou blir gjenvalgt som Taiwans president den 14. januar. Filippinene krever de fleste av Spratlyøyene, unntatt dem lengst i vest. Malaysia hevder suverenitet til de øyene som befinner seg i landets økonomiske sone. Brunei gjør ikke krav på øyer, men har et sonekrav i området.

Seks land strides altså om Spratlyområdet. Fem av dem har soldater på øyer og skjær. Spratlyøyene har aldri hatt fast bosetning. Til det er de for ugjestmilde, skjønt fiskere og skibbrudne har oppholdt seg der i korte perioder. På gamle europeiske kart het de bare «Farlige farvann» (Dangerous Grounds). Det kampen om Spratlyøyene først og fremst dreier seg om, er ikke øyene i seg selv, men utsikten til å finne olje under havbunnen.

Vietnams krav: Vietnamesiske marineoffiserer studerer en modell av Spratlyøya, som Vietnam holder okkupert, under en krav på havet.

I virkeligheten er det ikke én, men tre juridiske konflikter som utspiller seg i Sørkinahavet: én om øyer, én om økonomiske soner og én om fri skipsfart. Så lenge mistilliten hersker, blandes konfliktene sammen i en smørje. Hvis regjeringene gir seg til å forhandle, vil de oppdage at det lønner seg å løse de tre konfliktene hver for seg.

Den første konflikten, om suverenitet til øyer, trekker til seg stor oppmerksomhet, men er egentlig den minst viktige. Den er dessuten nesten uløselig, iallfall i Spratlyområdet. Enten må nok landene dele øyene mellom seg eller bli enige om å slå dem sammen under en form for fellesforvaltning.

Alle vet at fisken er overbeskattet, men ingen vet hvor mye olje som befinner seg under havbunnen.

Men først må landene gjøre noe for å begrense disse småøyenes betydning. Det kan best gjøres ved å bli enige om at de ikke skal ha noen økonomisk sone eller kontinentalsokkel. Da blir det ikke så viktig hvem som eier dem. FNs havrettstraktat sier at øyer som ikke kan opprettholde permanent menneskelig bosetning eller et selvstendig økonomisk liv bare skal ha tolv sjømils territorialfarvann, ikke noen økonomisk sone. Vietnam, Malaysia og Filippinene ser ut til å ha blitt enige om at det gjelder Spratlyøyene.

Da kan man ganske enkelt legge suverenitetskonflikten på hylla når det gjelder selve øyene og deres tolv miles territorialfarvann. Det gjør det mulig å beregne kontinentalsokkel og økonomiske soner utelukkende med utgangspunkt i hvert lands kyst, og dernest forhandle

midtlinje-grenser. Dessverre er ikke Kina og Taiwan enige. De er nemlig for langt unna til å få noen økonomisk sone i Spratlyområdet hvis ikke øyene kan ha egne soner.

Det sone-konflikten dreier seg om, er olje, gass og fisk. Alle vet at fisken er overbeskattet, men ingen vet hvor mye olje som befinner seg under havbunnen. De største funnene er gjort nord for Borneo og sørøst for Vietnam, men her er allerede det meste hentet opp. Oljeboring i andre områder har gitt magre resultater. Likevel snakkes det mye om enorme oljereserver i Spratlyområdet.

Havretten gir grunnlag for å fastsette hvilke nasjoner som har suverenitet til ressursene i havet og under havbunnen. Havrettsdomstolen i Hamburg kan hjelpe til med å løse vanskelige spørsmål. Heldigvis har alle de berørte landene undertegnet og ratifisert FNs havrettstraktat. Dermed er de ikke bare generelt, men også traktatsmessig forpliktet til å overholde dens bestemmelser. De kan gjøre krav på en 200 sjømils økonomisk sone og kontinentalsokkel utenfor sine kyster. Under visse betingelser kan de ha rett til ressurser under havbunnen helt ut til 350 sjømil.

Regjeringene rundt Sørkinahavet er på god vei til å tilpasse sine krav til havrettens bestemmelser. Hovedproblemet er Kina. Selv om Folkerepublikken har ratifisert havrettstraktaten, har Beijing unnlatt å beregne kontinentalsokkelens og den økonomiske sonens utstrekning. I stedet refererer Kina til et kart med en merkelig ni-stiplet linje.

Den kinesiske kartlinjen består av ni streker som til sammen ligner bokstaven U. Den rammer inn hele Sørkinahavet. U-linjen kom først med på kart trykt i Republikken Kina i 1947-48 og er senere blitt standard både i Taiwan og